

КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

Факультет суспільно-гуманітарних наук

Кафедра історії України

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Проректор з науково-педагогічної
та навчальної роботи

Олексій ЖИЛЬЦОВ
« _____ » _____ 2024 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

НОВА ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

для студентів

спеціальності: 032 Історія та археологія
рівня вищої освіти: першого (бакалаврського)
освітньої програми: 032.00.02 Історія та археологія

Київ-2024

КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА	
Код ЄДРПОУ 45307966	
Програма № <u>3262/24</u>	
Начальник відділу моніторингу якості освіти	
	
(підпис)	(прізвище, ім'я, по батьку)
« _____ »	20 <u>24</u>

Розробник:

Щербак Віталій Олексійович, доктор історичних наук, професор, професор кафедри історії України.

Викладач:

Щербак Віталій Олексійович, доктор історичних наук, професор, професор кафедри історії України.

Робочу програму розглянуто і затверджено на засіданні кафедри історії України

Протокол №7 від 17 січня 2024 р.

Завідувач кафедри _____ Анна ГЕДЬО

Робочу програму погоджено з гарантом освітньої програми 032.00.02 Історія та археологія

17.01. 2024 р.

Гарант освітньої програми _____ Галина САГАН

Робочу програму перевірено

17.01. 2024 р.

Заступник декана _____ Віталій ЗАВАДСЬКИЙ

Пролонговано:

на 20__/20__ н. р. _____ (_____), «__»__ 20__ р., протокол №__.

на 20__/20__ н. р. _____ (_____), «__»__ 20__ р., протокол №__.

на 20__/20__ н. р. _____ (_____), «__»__ 20__ р., протокол №__.

на 20__/20__ н. р. _____ (_____), «__»__ 20__ р., протокол №__.

©Щербак В.О., 2024 р.

©Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, 2024 р.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика дисципліни за формами навчання	
	денна	заочна
«Нова історія України»		
<i>Вид дисципліни</i>	<i>обов'язкова</i>	-
<i>Мова викладання, навчання, оцінювання</i>	<i>українська</i>	-
<i>Загальний обсяг кредитів / годин</i>	<i>4 / 120</i>	-
<i>Курс</i>	<i>2</i>	-
<i>Семестр</i>	<i>2</i>	-
<i>Кількість змістових модулів з розподілом:</i>	<i>4</i>	-
<i>Обсяг кредитів</i>	<i>4</i>	-
<i>Обсяг годин, у тому числі:</i>	<i>120</i>	-
<i>Аудиторні</i>	<i>42</i>	-
<i>Модульний контроль</i>	<i>8</i>	-
<i>Семестровий контроль</i>	<i>30</i>	-
<i>Самостійна робота</i>	<i>40</i>	-
<i>Форма семестрового контролю</i>	<i>екзамен</i>	-

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета курсу

- опанування студентами суті історичних процесів, що відбувалися у новий період української історії,
- усвідомлення об'єктивного характеру історичних процесів, їхнього взаємозв'язку та взаємозалежності, а також закономірностей суспільного розвитку, ролі об'єктивного й суб'єктивного факторів в історії суспільного прогресу.

Головним завданням курсу є ознайомлення з новими підходами до вивчення історії України нового часу.

Загальні компетентності:

ЗК 1. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенство права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК 2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК 3. Здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу.

ЗК 4. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК 6. Здатність до пошуку та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 7. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності:

СК 1. Усвідомлення взаємозв'язку між фактами, подіями, явищами і процесами в минулому та сучасності.

СК 2. Усвідомлення відмінностей в історіографічних поглядах різних періодів та в різних контекстах.

СК 3. Усвідомлення соціальних функцій історика, розуміння можливості використання історії для досягнення політичних цілей, в тому числі наслідків зловживання історією.

СК 4. Здатність використовувати у професійній діяльності наукові праці та інформаційно-довідкові видання (бібліографічні довідники, путівники до архівних фондів, архівні описи тощо), сучасні інформаційно-пошукові системи.

СК 5. Здатність відшукувати необхідні для освітньої та наукової діяльності історичні джерела (архівні та опубліковані документи, етнографічні, картографічні матеріали, музейні експонати, археологічні артефакти і т. п.).

СК 6. Здатність використовувати релевантні методи опрацювання історичних та археологічних джерел, зокрема інструментарій спеціальних історичних дисциплін, а також сучасні інформаційні технології для обробки історичних даних.

СК 7. Здатність використовувати фахові знання та професійні навички для виявлення, охорони та популяризації історико-культурної спадщини.

СК 8. Здатність використовувати у фаховій діяльності знання гуманітарних та соціальних наук, вміння аналізувати, оцінювати і прогнозувати політичні, економічні, культурні й соціальні події та явища.

СК 9. Здатність працювати з історичними текстами і документами, коментувати, анотувати їх відповідно до певних критеріїв; презентувати і обговорювати результати наукових досліджень.

СК 10. Здатність вільно оперувати спеціальною термінологією.

3. Результати навчання за дисципліною

ПРН 1. Знати найважливіші факти історичного минулого українського народу і історії людства загалом, а також мати більш глибокі знання про певний історичний період або проблему.

ПРН 2. Розуміти контекст і причини відповідних історичних подій та використовувати ці знання у професійній діяльності.

ПРН 3. Знати основні підходи до вивчення вітчизняної та світової історії, принципи і методи історичного пізнання, основні типи і види історичних джерел.

ПРН 4. Володіти понятійно-категоріальним апаратом історичної науки, професійно оперувати науковими термінами, прийнятими у фаховому середовищі.

ПРН 5. Вміти працювати з письмовими, речовими, етнографічними, усними, архівними та іншими історичними джерелами.

ПРН 6. Виявляти взаємозв'язки між процесами у минулому та на сучасному етапі, аналізувати суспільні процеси в історії України у контексті європейської та світової історії.

ПРН 7. Розуміти і виявляти відмінності в історіописанні, поглядах на минуле представників різних епох та у різних контекстах.

ПРН 9. Мати навички організації практичного вирішення питань історичної пам'яті та охорони матеріальної й нематеріальної культурної спадщини України.

ПРН 10. Застосовувати сучасні методики у процесі популяризації історії та археології, а також здійсненні різних видів педагогічної діяльності.

ПРН 11. Здійснювати аналіз ситуацій з урахуванням історичного контексту та/або історичних передумов.

ПРН 13. Розуміти загальні і специфічні риси історичного розвитку різних регіонів України, Європи та світу, фактори, що зумовлюють різноманіття культур та національних спільнот, ефективно співпрацювати з носіями різних історичних та культурних цінностей.

ПРН 14. Вміти акумулювати та поширювати кращий досвід професійної діяльності, інтегрувати досягнення інших наук для вирішення актуальних проблем історії та археології.

ПРН 19. Знання теоретичних основ філософської науки, розуміння ключових етапів історії філософії, вміння аналізувати історичні явища крізь призму філософського світогляду з урахуванням етапів розвитку світоглядних концептів у минулому.

4. Структура навчальної програми

Тематичний план для денної форми навчання

Назва змістових модулів, тем	Усього	Розподіл годин між видами робіт					
		Аудиторна:					Самостійна робота
		Лекції	Семінари	Практичні	Лабораторні	Індивідуальні	
Змістовий модуль 1							
Тема 1. Українські землі у складі Російської та Австрійської імперії наприкінці XVIII – початку XIX ст.	8	2	2				4
Тема 2. Українські землі в складі Російської імперії у першій половині XIX ст.	6	2					4
Тема 3. Генеза українського національного відродження	10	2	2	2			4
Модульний контроль	2						
Разом	26	6	4	2			12
Змістовий модуль 2							
Тема 4. Українські землі в складі Російської імперії у другій половині XIX ст.	8	2	2				4
Тема 5. Суспільно-політичний рух в підросійській Україні другої половини XIX ст.	8	2	2				4
Тема 6. Західноукраїнські землі в складі Австро-Угорської монархії в другій половині XIX – початку XX ст.	8	2		2			4
Модульний контроль	2						
Разом	26	6	4	2			12
Змістовий модуль 3							
Тема 7. Соціально-економічний та політичний розвиток України на початку XX ст.	6	2					4
Тема 8. Еволюція українського національного руху початку XX ст.	10	2	2	2			4
Модульний контроль	2						
Разом	18	4	2	2			8
Змістовий модуль 4							

Тема 9. Україна в роки Першої світової війни	8	2	2				4
Тема 10. Українська культура кінця XVIII - початку XX ст.	10	2	2	2			4
Модульний контроль	2						
Разом	20	4	4	2			8
Семестровий контроль	30						
Усього	120	20	14	8			40

5. Програма навчальної дисципліни

Лекції

Лекція 1. (2 год.) Українські землі у складі Російської та Австрійської імперії наприкінці XVIII – початку XIX ст.

1. Наслідки діяльності Другої Малоросійської колегії. Російсько-турецька війна 1787-1791 рр. Утворення Чорноморського козацтва. Заселення і розвиток Південної України.
2. Територіально-адміністративний поділ підросійської України: «Південно-Західний край», «Малоросія», «Новоросія». Жалувана грамота містам 1785 р.
3. Участь українського народу у здійсненні зовнішньополітичних акцій царської Росії під час війни проти Наполеона 1812 р.
4. Українські землі в складі Австрійської імперії. Просвітницькі реформи Марії Терезії. «Королівство Галиції та Лодомерії». Йосифинська метрика. Буковина. Закарпаття.

Лекція 2. (2 год.) Українські землі в складі Російської імперії у першій половині XIX ст.

1. Соціальна структура українського суспільства. Дворянство Наддніпрянської України. Міщанство. Еволюція козацького стану. Селянство.
2. Розвиток капіталістичних відносин. Міста. Промисловість. Торгівля. Транспорт. Сільське господарство. Закріпачення селян півдня України. Військові поселення. Інвентарна реформа.
3. Російсько-турецька війна 1828-1829 рр. і повернення запорожців із-за Дунаю. Азовське козацьке військо.
4. Ліквідація царизмом магдебурзького права та системи судочинства.
5. Масонство в Україні: київська, одеська, полтавська ложі. Малоросійське товариство Василя Лукашевича. Дворянське «Південне товариство». «Співдружність польського народу».
6. Польське повстання 1830-1831 рр. і Україна.

Лекція 3. (2 год.) Генеза українського національного відродження

1. Українське національне відродження XIX ст. у європейському контексті.
2. Історія русів як подразник національної свідомості.
3. Лівобережна Україна – батьківщина ідеології українського автономізму. Харківські романтики.

4. Кирило-Мефодіївське товариство, його склад, програмні документи, діяльність. Теоретичне обґрунтування української ідеї та перша українська політична програма Нового часу. Синтез романтизму, ідеї всеслов'янської єдності, соціального утопізму та християнської традиції.
5. «Руська трійця». Суспільна діяльність М. Шашкевича, І. Вагилевича, Я. Головацького.
6. Революція 1848-1849 рр. в Європі та її вплив на українські землі. «Центральна рада народова», «Головна Руська Рада» і «Руський Собор». Перша українська газета «Зоря Галицька».

Лекція 4. (2 год.) Українські землі в складі Російської імперії у другій половині XIX ст.

1. Кримська війна і Україна. «Київська козаччина».
2. Підготовка скасування кріпосного права. Діяльність губернських комітетів, проекти українських поміщиків.
3. Маніфест і Положення 19 лютого 1861 р. Звільнення селян від кріпацької залежності, організація селянського управління, вирішення земельного питання, викупна операція. Регіональні особливості здійснення аграрної реформи.
4. Валувський циркуляр 1863 р. і Емський указ 1876 р.
5. Буржуазно-демократичні реформи 60-70-х рр.: земська, військова, судова, освітня, міська, фінансова. Наслідки імперських реформ для економічного розвитку українських земель. Зростання буржуазії.
6. Соціально-економічний розвиток українських земель в пореформений період. Промисловість. Роль закордонного капіталу. Формування нових промислових центрів. Сільське господарство, транспорт, торгівля. Початки трудової міграції.

Лекція 5. (2 год.) Суспільно-політичний рух в підросійській Україні другої половини XIX ст.

1. Спадкоємці кирило-мефодіївців. Діяльність «Основи». Культурно-просвітницька робота української інтелігенції - громади.
2. Київська громада. «Київський телеграф». Південно-Західний відділ Російського географічного товариства. Історичне товариство Нестора-літописця. Часопис «Київська старовина».
3. Перший пам'ятник українцю.
4. «Братство тарасівців». «Молода Україна».
5. Основні напрямки народницького руху в Російській імперії. «Земля і воля», «Київська комуна», «Чигиринська змова».
6. Європейський «соціалізм» і Україна. М. Драгоманов. Поширення соціалістичної ідеї в середовищі робітників та інтелігенції. РСДРП.

Лекція 6. (2 год.) Західноукраїнські землі в складі Австро-Угорської монархії в другій половині XIX – початку XX ст.

1. Створення дуалістичної монархії і доля західноукраїнських земель. Основні напрямки соціально-економічного розвитку. Масова еміграція на Захід.

2. Суспільно-політичне життя: москвофіли і народовці. Ідея возз'єднання України. Діяльність громадсько-політичних та науково-освітніх товариств і організацій.
3. «Руська бесіда», наукове товариство ім. Тараса Шевченка, «Просвіта», періодичні видання: «Правда», «Друг», «Діло» та ін.
4. «Народна рада» Ю. Романчука. Обґрунтування доцільності економічної самостійності України Ю.Бачинським – «Україна ірредента».
5. Русько-українська радикальна партія -перша політична партія в Україні. Українська соціал-демократична партія. І. Франко.
6. Українська греко-католицька церква, її роль в культурно-національному розвитку Галичини і Закарпаття.

Лекція 7. (2 год.) Соціально-економічний та політичний розвиток України на початку ХХ ст.

1. Україна в економічній системі Російської імперії і світового капіталістичного господарства. Іноземний капітал в економіці України.
2. Монополії у промисловості і банківській справі. Економічна криза 1900 - 1903 рр. та її прояви в Україні.
3. Зростання робітничого класу, його структура, якісний склад. Специфіка українського міста.
4. Розвиток капіталізму в сільському господарстві України. Столипінська реформа. Міграція в межах імперії.
5. Всеросійський перепис 1897 р.
6. Революція 1905-1907 рр. в Російській імперії та її прояви в Україні.

Лекція 8. (2 год.) Еволюція українського національного руху початку ХХ ст.

1. Перша політична партія в підросійській Україні – РУП. «Самостійна Україна» М. Міхновського - Маніфест української націоналістичної ідеї.
2. Програмні та організаційні засади українських політичних партій початку ХХ ст. Українська народна партія (1902). Українська соціалістична партія (1900). Українська соціал-демократична спілка (1905). Українська демократична партія (1904). Українська радикальна партія (1904). Українська радикально-демократична партія (1905).
3. Створення культурно-освітніх організацій: «Просвіти», українських клубів, народних університетів. Газети «Хлібороб», «Громадське слово», «Рада».
4. Товариство українських поступовців.
5. Українсько-польське протистояння в Галичині. Патріотичний спортивний рух. Митрополит Андрей Шептицький.

Лекція 9. (2 год.) Україна в роки Першої світової війни

1. По обидва боки фронту: українці у складі російської та австро-угорських армій. Союз міст. Земський союз. Головна Українська Рада. Союз визволення України. Створення легіону січових стрільців.
2. Лютнева революція в Росії і Україна. Створення Української Центральної Ради. I – II універсали УЦР. Перший український уряд – генеральний секретаріат: внутрішня та зовнішня політика. В. Винниченко та М. Грушевський.
3. Українське вільне козацтво.

4. Жовтневий перевороту Петрограді і маріонетковий більшовицький уряд у Харкові.
5. Проголошення Української народної республіки.
6. Російсько-українська війна. Брестський мир. IV універсал УЦР.
7. Державний переворот 29 квітня 1918 р. Українська держава П. Скоропадського: внутрішня і зовнішня політика.
8. Розгортання селянського повстанського руху в Україні.

Лекція 10. (2 год.) Українська культура кінця XVIII - початку XX ст.

1. Колонізаторська політика царського самодержавства в галузі культури й освіти в Україні. Харківський і Київський університети. Творчість І. Котляревського, Г. Квітки-Основ'яненка, Є. Гребінки.
2. Формування української історичної науки. Історія русів. Д. Бантиш-Каменський, М. Маркевич, М. Максимович. Київська археографічна комісія.
3. «Руська трійця» - М. Шашкевич, Я. Головацький, І. Вагилевич. «Русалка Дністрова». Українська література на Закарпатській Україні. О.Духнович.
4. Тарас Шевченко: життя і творчість. Зародження професійного театру. Живопис.
5. Досягнення в галузі природничих та суспільних наук: математик О.Ляпунов, фізик М.Умов, хімік М. Бекетов, мікробіологи І. Мечников, М. Гамалія, Д. Заболотний, фізіолог І. Сеченов, економіст С. Подолинський, історики : В. Антонович. М. Костомаров, О. Лазаревський, М. Грушевський, Д. Яворницький, мовознавці: О. Потебня, М. Сумцов.
6. Література. Марко Вовчок, Л. Глібов, С. Руданський, А. Свидницький, Ю. Федькович, П. Мирний, І. Нечуй-Левицький, І. Франко, Л. Українка, П. Грабовський, М. Коцюбинський О. Маковей, Л. Мартович, М. Черемшина, О. Кобилянська.
7. Драматургія і театр. Розвиток української драматургії. М. Старицький. М. Кропивницький, І. Карпенко-Карий, П. Мирний.
8. Український професійний театр. П. Саксаганський, М. Садовський, М. Заньковецька, С. Крушельницька.
9. Музика. С. Гулак-Артемівський, П. Ніщинський, М. Леонтович, П. Сокальський. М. Лисенко - основоположник української класичної музики.
10. Образотворче мистецтво. Художні рисувальні школи в Києві, Одесі, Харкові. М. Пимоненко, О. Мурашко, С. Васильківський, А. Ждаха, К. Малевич, К. Трутовський, І. Труш, О. Сластіон, А. Куїнджі, І. Айвазовський.
11. Архітектура. М. Мікешин, В. Беретті, В. Кричевський, А. Меленський, В. Городецький, В. Ніколаєв, І. Мартос, М. Паращук, П. Клодт.

Семінарські та практичні заняття

Семінар 1. - 2 год. Українські землі у складі Російської та Австрійської імперії наприкінці XVIII – початку XIX ст.

1. Знищення державницького життя в Україні за Катерини II. Реакція української еліти.
2. Входження Північного Причорномор'я та Криму до складу Російської імперії. «Заснування нових міст»: Миколаїв, Херсон, Катеринослав, Одеса.
3. Перший поділ Речі Посполитої. Створення «Королівства Галіції та Лодомерії».
4. Другий і третій поділи Речі Посполитої. Доля українських земель.

Література

- 1) Бармак М. *Формування владних інституцій Російської імперії на Правобережній Україні (кінець XVIII – перша половина XIX ст.)*. Тернопіль, 2007.
- 2) Верига В. *Нариси з історії України (кінець XVIII - початок XX ст.)*. Львів, 1995.
- 3) Донік О. *Україна: у складі двох імперій (остання чверть XVIII-перша половина XIX ст.)*. К., 2011.
- 4) Герлігі П. *Одеса. Історія міста (1794-1914)*. К., 1999.
- 5) Козут Зенон. *Російський централізм і українська автономія. Ліквідація Гетьманщини 1760-1830*. К., 1996.
- 6) Каппелер Андреас. *Росія як поліетнічна імперія. Виникнення. Історія. Розпад*. Львів, 2005.
- 7) Верменич Я. *Південна Україна на цивілізаційному пограниччі*. К., 2015.

Семінар 2. - 2 год. Громадська опозиція в Україні в першій третині XIX ст.

1. Зростання опозиційних настроїв в Україні першої чверті XIX ст: Масонський рух (київська, одеська, полтавська ложі).
2. Малоросійське товариство Василя Лукашевича.
3. Оформлення політичної опозиції царизму у русі декабристів. «Південне товариство».
4. Характеристика «Руської правди». Павло Пестель.
5. Польське повстання 1830-1831 рр. і Правобережна Україна.

Література

- 1) Верига В. *Нариси з історії України (кінець XVIII - початок XX ст.)*. Львів, 1995.
- 2) Крижановська О. *Таємні організації: масонський рух в Україні*. К., 2010.
- 3) Реєнт О.П. *Україна в імперську добу (XIX – початок XX ст.)*. К., 2003.
- 4) Сарбей В.Г. *Національне відродження України. Україна крізь віки: 9 т. К., 1999.*
- 5) Світленко С.І. *Світ модерної України кінця XVIII – початок XX ст. Дніпропетровськ, 2007.*

Практичне заняття 1. - 2 год. Генеза українського національного відродження

Книга буття українського народу.

Література

- 1) Кирило-Мефодіївське товариство /Укладачі О.О.Франко та ін. - У 3-х томах. К., 1990.
- 2) Сарбей В.Г. *Національне відродження України. Україна крізь віки: 9 т. К., 1999.*

Семінар 3. - 2 год. Скасування кріпацтва та буржуазно-демократичні реформи другої половини XIX ст.

1. Селянські рухи в Україні середини XIX ст.: «київська козаччина», «похід селян у Таврію за волею».
2. Маніфест і Положення 19 лютого 1861 р. Викупна операція. Регіональна специфіка.

3. Реформи адміністративно-політичного управління 60-70-х років XIX ст. (земська 1864 р., військова 1864 р., судова 1864 р., міського самоуправління 1870 р., освітня (початкової, середньої та вищої освіти) 1864 р.

4. Роль закордонного капіталу в економічному розвитку українських земель.

Література

- 1) *Верига В. Нариси з історії України (кінець XVIII - початок XX ст.). Львів, 1995.*
- 2) *Волковинський В.М. Україна у Кримській війні 1853-1856 рр. К., 2006.*
- 3) *Ресент О.П. Україна в імперську добу (XIX – початок XX ст.). К., 2003.*
- 4) *Сарбей В.Г. Національне відродження України. Україна крізь віки: 9 т. К., 1999.*

Семінар 4. - 2 год. Соціально-економічний розвиток підросійської України у другій половині XIX ст.

1. Економічна політика царського уряду. Банки і кредити.

2. Розвиток промисловості: кам'яновугільна, гірничорудна, металургійна, машинобудування цукрова. Залізничне будівництво.

3. Сільське господарства в умовах ринку: зміни в землеволодінні, вплив індустріальної революції.

4. Міста як осередки модернізаційних процесів: Київ, Катеринослав, Харків, Одеса.

Література

1. *Герлігі П. Одеса. Історія міста (1794-1914). К., 1999.*
- 1) *Грицак Я.Й. Нарис історії України: формування модерної української нації XIX -XX ст. К., 2019.*
- 2) *Історія Києва в 3-х томах, 4-х книгах. Київ, 1986. Т. 2.*
- 3) *Портнова Т. Міське середовище і модернізація: Катеринослав середини XIX – початку XX ст. Дніпропетровськ, 2008.*
- 4) *Ресент О.П. Україна в імперську добу (XIX - початок XX ст.). К., 2003.*
- 5) *Сарбей В.Г. Національне відродження України. Україна крізь віки: 9 т. К., 1999.*
- 6) *Шляхов О.Б. Україна на шляху до індустріального суспільства (друга половина XIX – початок XX ст.). Дніпропетровськ, 2010.*

Семінар 5. - 2 год. Розвиток українського національного руху у другій половині XIX ст.

1. Громади в 60-70 роках XIX ст. Журнал «Основа». «Київський телеграф».

2. Південно-Західний відділ Російського географічного товариства.

3. Суспільно-політичний рух в Галичині: москвофіли і народовці.

4. Русько-українська радикальна партія.

Література

- 1) *Антонович В.Б. Моя сповідь. Вибрані історичні та публіцистичні твори. К., 1995.*
- 2) *Верига В. Нариси з історії України (кінець XVIII - початок XX ст.). Львів, 1995.*
- 3) *Іванова Л.Г., Іванченко Р.П. Суспільно-політичний рух 60-х рр. XIX ст. в Україні: до проблеми становлення ідеології. К., 2000.*
- 4) *Катренко А.М. Український національний рух XIX століття. Частина II. 60 - 90-ті роки XIX ст. - К., 1999.*

- 5) Колесник М.П. *Історичне товариство Нестора-літописця та його вклад у розвиток історичної науки в Україні. Український історичний журнал. 1995. №5. С. 28-37.*
- 6) Побірченко Н.С. *Короткий біографічний словник членів Київської старої громади (друга половина XIX століття). К., 1999.*
- 7) Сухий О.М. *Національна ідея в програмах та діяльності українських політичних партій Галичини (кінець XIX - початок XX ст.). Львів, 1998.*

Практичне заняття 2. - 2 год. Одноденний перепис населення Києва 1874 р.

Література

Чубинський П. П. *Обзор данных о населении города Киева по однодневной переписи 2 марта 1874 года // Записки юго-западного отдела императорского русского географического общества. К., 1875. Т.2. С. 187-223.*

Семінар 6. - 2 год. Народництво та соціалістичний рух

1. Зародження, соціальна суть, ідеологія та основні течії народництва.
2. «Ходіння в народ». «Земля і воля». «Чигиринська змова».
3. Проникнення соціалістичної ідеї до України. М. Драгоманов.
4. Соціалістичний рух у середовищі українських робітників та інтелігенції на рубежі XIX-XX ст.

Література

- 1) Гирич І. *Українські інтелектуали і політична окремішність (середина XIX – початок XX ст.). К., 2014.*
- 2) Голуб А.І. *Українська соціал-демократія і міжнародний соціалізм: сторінки політичної історії (кінець XIX -перша чверть XX століття). Дніпропетровськ, 1998.*
- 3) Гошовська В.А. *Становлення української соціал-демократичної думки кінця XIX - початку XX століття: Проблема світогляду, національних особливостей, теоретичного осмислення на сторінках преси. Харків, 1997.*
- 4) Грицак Я.Й. *Нарис історії України: формування модерної української нації XIX -XX ст. К., 2019.*
- 5) *Історія суспільних рухів і політичних партій в Україні (XIX ст. - 1920 р.). Львів, 1993.*
- 6) Круглашов А. *Драма інтелектуала: політичні ідеї Михайла Драгоманова. Чернівці, 2001.*
- 7) Світленко С.І. *Народництво в Україні 60 - 80-х років XIX століття: Теоретичні проблеми джерелознавства та історії. Дніпропетровськ, 1999.*

Практичне заняття 3. - 2 год. Утворення українських політичних партій

«Самостійна Україна» Миколи Міхновського.

Українська народна партія. «Десять заповідей УНП».

Література

1. Головченко В. Від «Самостійної України» до Союзу визволення України. Нариси з історії української соціал-демократії початку ХХ ст. Харків, 1996.
2. Гунчак Т. Україна: перша половина ХХ століття. Нариси політичної історії. К., 1993.
3. Касьянов Г. Українська інтелігенція на рубежі ХІХ - ХХ століть. Соціально-політичний портрет. К., 1993.
4. Самостійна Україна. Збірник програм українських політичних партій початку ХХ ст. Тернопіль, 1991.
5. Сарнацький О.П. Царизм та українські політичні партії (1900-1917 рр.). Запоріжжя, 2002.
6. Турченко Ф. Г. Микола Міхновський: життя і слово. К., 2006.

**Семінар 7. - 2 год. Перша світова війна і початок Української революції
(1914-1918 рр.)**

1. Земський союз. Головна Українська Рада. Союз визволення України.
2. Легіон українських січових стрільців.
3. Створення Української Центральної Ради.
4. Генеральний секретаріат УЦР.

Література

1. Велика війна 1914-1918 рр. і Україна. К., 2013.
2. Верстюк В. Ф. Українська Центральна Рада. К., 1997.
3. Гунчак Т. Україна: перша половина ХХ ст. Нариси політичної історії. К., 1993.
4. Литвин В.М. Україна: доба війн і революцій (1914-1920). К., 2003.
5. Нариси історії української революції 1917–1921 років: У 2-х кн. / В. Ф. Верстюк, В. І. Головченко, Т. С. Осташко та ін.; ред. кол.: В. А. Смолій (голова), Г. В. Боряк, В. Ф. Верстюк та ін. Кн. І. К., 2011.

Практичне заняття 4. - 2 год. Культура в Україні ХІХ - початку ХХ ст.

1. Архітектурна спадщина: М. Мікешин, В. Беретті, В. Кричевський, А. Меленський, В. Городецький, В. Ніколаєв, І. Мартос, М. Парашук, П. Клодт.
2. Художні рисувальні школи в Києві, Одесі, Харкові. (М. Кузнецов, М. Пимоненко, О. Мурашко, С. Васильківський, А. Ждаха, О. Сластіон, І. Труш). Художники Галичини (К. Трутовський, П. Мартинович, О. Сластіон, І. Їжакевич).

Література

1. Історія української культури. Т.4. Кн.2. К., 2005.
2. Огієнко І.І. Історія української культури. К., 1992.
3. Українська культура. Лекції за редакцією Дмитра Антоновича. К., 1993.

6. Контроль навчальних досягнень

6.1. Система оцінювання навчальних досягнень студентів.

Вид діяльності студента	Максимальна к-сть балів за одиницю	Модуль 1		Модуль 2		Модуль 3		Модуль 4	
		кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів
Відвідування лекцій	1	3	3	3	3	2	2	2	2
Відвідування семінарських занять	1	2	2	2	2	1	1	2	2
Відвідування практичних занять	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Відвідування лабораторних занять	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Робота на семінарському занятті	10	2	20	2	20	1	10	2	20
Робота на практичному занятті	10	1	10	1	10	1	10	1	10
Лабораторна робота	10	-	-	-	-	-	-	-	-
Виконання завдань для самостійної роботи	5	3	15	3	15	2	10	2	10
Виконання модульної роботи	25	1	25	1	25	1	25	1	25
Разом		-	76	-	76	-	59	-	70
Максимальна кількість балів:						281			
Розрахунок коефіцієнта:						60:281=0,213			

6.2 Завдання для самостійної роботи та критерії її оцінювання.

Самостійна робота студента розрахована на 40 годин. Самостійна робота спрямована на поглиблене вивчення як основних так і окремих питань курсу. Вона має допомогти студенту всебічно сприйняти історичний процес та успішно засвоїти матеріал. Форми контролю: індивідуальна співбесіда, диспут, колоквиум, та ін.

Теми лекцій	Вид контролю	Бали
Модуль 1		
1. Українські землі у складі Російської та Австрійської імперії наприкінці XVIII – початку XIX ст. (4 год.)	індивідуальна співбесіда, виступ на семінарському занятті	5
2. Українські землі в складі Російської імперії у першій половині XIX ст. (4 год.)	індивідуальна співбесіда, виступ на семінарському занятті	5
3. Генеза українського національного відродження (4 год.)	індивідуальна співбесіда, виступ на семінарському занятті	5
Модуль 2		
4. Українські землі в складі Російської імперії у другій половині XIX ст. (4 год.)	індивідуальна співбесіда, виступ на семінарському занятті	5
5. Суспільно-політичний рух в підросійській Україні другої половини XIX ст. (4 год.)	індивідуальна співбесіда, виступ на семінарському занятті	5
6. Західноукраїнські землі в складі Австро-Угорської монархії в другій половині XIX – початку XX ст. (4 год.)	індивідуальна співбесіда, виступ на семінарському занятті	5
Модуль 3		
7. Соціально-економічний та політичний розвиток України на початку XX ст. (4 год.)	індивідуальна співбесіда, виступ на семінарському занятті	5
8. Еволюція українського національного руху початку XX ст. (4 год.)	індивідуальна співбесіда, виступ на семінарському занятті	5
Модуль 4		
9. Україна в Першій світовій війні (4 год.)	індивідуальна співбесіда, виступ на семінарському занятті	5
10. Українська культура кінця XVIII - початку XX ст. (4 год.)	індивідуальна співбесіда, виступ на семінарському занятті	5
Разом: 40 годин		50

Критерії оцінювання самостійної роботи – кожна робота оцінюється у 5 балів.

№ з/п	Критерії оцінювання роботи	Максимальна кількість балів
1	Глибина і повнота розкриття завдань	2 бали
2	Повнота використання рекомендованої літератури	1 бали
3	Обґрунтування висновків	0,5 бали
4	Грамотність, стиль викладу, оформлення роботи	1 бал
5	Обсяг виконаної роботи	0,5 бал

6.3. Форми проведення модульного контролю та критерії оцінювання.

Форма проведення модульного контролю: виконання письмового завдання, спрямованого на формування творчих здібностей, здатності до узагальнень та надання самостійних оцінок подіям та явищам. Максимальна кількість балів за кожен модуль дорівнює 25 балам.

№ зп	Опис критерію	Максимальна кількість балів
1	Робота виконана на рівні самостійного творчого мислення на основі ґрунтовного знання проблеми, що висвітлюється, основних понять та категорій, розуміння закономірностей історичного процесу, грамотне, логічно-послідовне викладення історичного матеріалу, вміння пов'язувати його з сучасністю, робити узагальнення та висновки.	20-25
2	Робота виконана на рівні самостійного мислення з елементами творчого пошуку, розуміння студентом основних закономірностей історичного процесу. Допускаються окремі незначні помилки та неточності у висвітленні неосновних аспектів проблеми.	15-19
3	Робота виконана на рівні репродуктивного мислення. Допускаються недостатньо вірні формулювання, окремі незначні помилки у висвітленні основних аспектів проблеми, незнання студентом другорядних понять і категорій.	10-14
4	Робота виконана зі значними помилками, що мають принципове значення в оцінці подій і фактів. Незнання історіографії. Неспроможність студента аналізувати історичний матеріал, робити узагальнення та висновки. пов'язувати історичні події з сучасністю, невірна відповідь на питання. Невиконання роботи.	0-9
Разом		25 балів

6.4. Форми проведення семестрового контролю та критерії оцінювання.

Форма проведення семестрового контролю – письмовий екзамен.

6.5. Орієнтовний перелік питань для семестрового контролю.

1. Перший поділ Речі Посполитої. Створення «Королівства Галиції та Лодомерії».

2. Наслідки діяльності Другої Малоросійської колегії. Російсько-турецька війна 1787-1791 рр.
3. Утворення Чорноморського козацтва. Заселення і розвиток Південної України.
4. Знищення державницького життя в Україні за Катерини II. Реакція української еліти.
5. Територіально-адміністративний поділ підросійської України: «Південно-Західний край», «Малоросія», «Новоросія».
6. Жалувана грамота містам 1785 р.
7. Участь українського народу у 16війни царської Росії проти Наполеона 1812 р.
8. Другий і третій поділи Речі Посполитої. Доля українських земель.
9. Українські землі в складі Австрійської імперії. Просвітницькі реформи Марії Терезії.
10. Йосифинська метрика.
11. Соціальна структура українського суспільства. Дворянство Наддніпрянської України. Міщанство. Еволюція козацького стану. Селянство.
12. Військові поселення. Інвентарна реформа.
13. Російсько-турецька війна 1828-1829 рр. і повернення запорожців із-за Дунаю. Азовське козацьке військо.
14. Ліквідація царизмом магдебурзького права та системи судочинства.
15. Зростання опозиційних настроїв в Україні першої чверті XIX ст: Масонський рух (київська, одеська, полтавська ложі).
16. Малоросійське товариство Василя Лукашевича.
17. Оформлення політичної опозиції царизму у русі декабристів. «Південне товариство».
18. Характеристика «Руської правди». Павло Пестель.
19. Польське повстання 1830-1831 рр. і Правобережна Україна.
20. Українське національне відродження XIX ст. у європейському контексті.
21. Громадська діяльність та суспільно-політичні погляди В. Капніста та його соратників.
22. Історія русів як подразник національної свідомості.
23. Лівобережна Україна – батьківщина ідеології українського автономізму. Харківські романтики.
24. Кирило-Мефодіївське товариство, його склад, програмні документи, діяльність.
25. «Руська трійця». Суспільна діяльність М. Шашкевича, І. Вагилевича, Я. Головацького.
26. Революція 1848-1849 рр. в Європі та її вплив на українські землі. «Центральна рада народова», «Головна Руська Рада» і «Руський Собор». Перша українська газета «Зоря Галицька».
27. Кримська війна і Україна.
28. Становище селянства в середині XIX ст. Селянські рухи: «київська козаччина», «похід селян у Таврію за волею» (1856 р.).
29. Підготовка скасування кріпосного права. Діяльність губернських комітетів, проекти українських поміщиків.
30. Маніфест і Положення 19 лютого 1861 р. Звільнення селян від кріпацької залежності, організація селянського управління, вирішення земельного питання, викупна операція. Регіональні особливості здійснення аграрної реформи.

31. Валуївський циркуляр 1863 р. і Емський указ 1876 р.
32. Буржуазно-демократичні реформи 60-70-х рр.: земська, військова, судова, освітня, міська, фінансова. Наслідки імперських реформ для економічного розвитку українських земель. Зростання буржуазії.
33. Економічна політика царського уряду. Банки і кредити.
34. Залізничне будівництво, розвиток водяного транспорту.
35. Розвиток промисловості: кам'яновугільна, гірничорудна, металургійна, машинобудування цукрова.
36. Сільське господарства в умовах ринку: зміни в землеволодінні, вплив індустріальної революції.
37. Міста як осередки модернізаційних процесів: Київ, Катеринослав, Харків, Одеса.
38. Громади в 60-70 роках XIX ст. Журнал «Основа». «Киевский телеграф».
39. Південно-Західний відділ Російського географічного товариства.
40. Суспільно-політичний рух в Галичині: москвофіли і народовці.
41. Русько-українська радикальна партія.
42. Історичне товариство Нестора-літописця. Часопис «Київська старовина».
43. Перший пам'ятник українцю.
44. «Братство тарасівців». «Молода Україна».
45. Основні напрямки народницького руху в Російській імперії. «Земля і воля», «Київська комуна», «Чигиринська змова».
46. Європейський «соціалізм» і Україна. М. Драгоманов.
47. Поширення соціалістичної ідеї в середовищі робітників та інтелігенції. РСДРП.
48. Створення дуалістичної монархії і доля західноукраїнських земель.
49. «Руська бесіда», наукове товариство ім. Тараса Шевченка, «Просвіта», періодичні видання: «Правда», «Друг», «Діло» та ін.
50. «Народна рада» Ю. Романчука. Обґрунтування доцільності економічної самостійності України Ю. Бачинським – «Україна ірредента».
51. Русько-українська радикальна партія - перша політична партія в Україні. Українська соціал-демократична партія. І. Франко.
52. Українська греко-католицька церква, її роль в культурно-національному розвитку Галичини і Закарпаття.
53. Монополії у промисловості і банківській справі. Економічна криза 1900 - 1903 рр. та її прояви в Україні.
54. Зростання робітничого класу, його структура, якісний склад. Специфіка українського міста.
55. Розвиток капіталізму в сільському господарстві України. Столипінська реформа. Міграція в межах імперії.
56. Всеросійський перепис 1897 р.
57. Революція 1905-1907 рр. в Російській імперії та її прояви в Україні.
58. Заснування Української революційної партії. Д. Антонович, М. Русов, інші.
59. «Самостійна Україна» Миколи Міхновського.
60. Українська народна партія. «Десять заповідей УНП».
61. Українська демократична партія. О. Лотоцький, Є. Тимченко, Є. Чикаленко.
62. Українська радикальна партія. Б. Грінченко. С. Єфремов, Ф. Матушевський.
63. Загальноросійські політичні партії в Україні. РСДРП. Бунд. Есери.
64. Товариство українських поступовців.

65. Українсько-польське протистояння в Галичині. Патріотичний спортивний рух.
66. Земський союз. Головна Українська Рада. Союз визволення України.
67. Легіон українських січових стрільців.
68. Створення Української Центральної Ради.
69. Генеральний секретаріат УЦР.
70. I-II універсали УЦР.
71. Проголошення Української народної республіки.
72. Російсько-українська війна. Брестський мир. IV універсал УЦР.
73. Українська держава гетьмана П. Скоропадського: внутрішня і зовнішня політика.
74. Селянський повстанський руху в Україні.
75. Українське вільне козацтво.
76. Жовтневий перевороту Петрограді і маріонетковий більшовицький уряд у Харкові.
77. Початкова, середня, вища освіта. Львівський, Харківський, Київський, Новоросійський та Чернівецький університети.
78. Художні рисувальні школи в Києві, Одесі, Харкові. Художники Галичини.
79. Колонізаторська політика царського самодержавства в галузі культури й освіти в Україні. Харківський і Київський університети.
80. Формування української історичної науки. Історія русів. 81. Т.Шевченко: життя і творчість.
81. Досягнення в галузі природничих та суспільних наук.
82. Література. Марко Вовчок, Л. Глібов, С. Руданський, А. Свидницький, О.Кобилянська.
83. Драматургія і театр. Розвиток української драматургії.
84. Український професійний театр.
85. Музика. С. Гулак-Артемівський, М. Леонтович, М. Лисенко - основоположник української класичної музики.

6.6. Шкала відповідності оцінок

Рейтингова оцінка	Оцінка за стобальною шкалою	Значення оцінки
A	90 – 100 балів	Відмінно – відмінний рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу з можливими незначними недоліками
B	82-89 балів	Дуже добре – достатньо високий рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу без суттєвих (грубих) помилок
C	75-81 балів	Добре – в цілому добрий рівень знань (умінь) з незначною кількістю помилок
D	69-74 балів	Задовільно – посередній рівень знань (умінь) із значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності
E	60-68 балів	Достатньо – мінімально можливий допустимий рівень знань (умінь)
FX	35-59 балів	Незадовільно з можливістю повторного складання – незадовільний рівень знань, з можливістю повторного перескладання за умови належного самостійного доопрацювання
F	1-34 балів	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням курсу – досить низький рівень знань (умінь), що вимагає повторного вивчення дисципліни

7. Навчально-методична картка дисципліни

Разом: **120** год. З них: лекції (20 год.), семінарські заняття (14 год.), практична робота (8 год.), самостійна робота (40 год.), модульний контроль (8 год.), семестровий контроль – екзамен (30 год).

Модулі (назви, бали)	Змістовий модуль 1			Змістовий модуль 2			Змістовий модуль 3		Змістовий модуль 4	
	Т.1	Т.2	Т.3	Т.4	Т.5	Т.6	Т.7	Т.8	Т.9	Т.10
Лекції (теми, бали)	Л. 1 (1 б.)	Л. 2 (1 б.)	Л. 3 (1 б.)	Л. 4 (1 б.)	Л. 5 (1 б.)	Л. 6 (1 б.)	Л. 7 (1 б.)	Л. 8 (1 б.)	Л. 9 (1 б.)	Л. 10 (1 б.)
Семінарські заняття (теми, бали)	С.1 (11 б.)		С.2 (11 б.)	С.3 (11 б.)	С.4 (11 б.)			С.5 (11 б.)	С. 6 (11 б.)	С.7 (11 б.)
Практичні заняття (теми, бали)			П. 1 (11 б.)			П.2 (11 б.)		П.3 (11 б.)		П.4 (11 б.)
Самостійна робота (теми, бали)	СР до Т.1 (5 б.)	СР до Т.2 (5 б.)	СР до Т.3 (5 б.)	СР до Т.4 (5 б.)	СР до Т.5 (5 б.)	СР до Т.6 (5 б.)	СР до Т.7 (5 б.)	СР до Т.8 (5 б.)	СР до Т.9 (5 б.)	СР до Т.10 (5 б.)
Модульний контроль (бали)	МКР 1 (25 б)			МКР 2 (25 б)			МКР 3 (25 б)		МКР 4 (25 б)	
Підсумковий Контроль	Екзамен (40 б.)									

8. Рекомендована література

1. Антонович В.Б. Коротка історія України. К., 1991.
2. Антонович В.Б. Моя сповідь. Вибрані історичні та публіцистичні твори. К., 1995.
3. Багалій Д. Історія Слобідської України. Харків, 1993.
4. Бармак М. Формування владних інституцій Російської імперії на Правобережній Україні (кінець XVIII – перша половина XIX ст.). Тернопіль, 2007.
5. Бачинська О.А. Козацтво в «післякозацьку» добу української історії (кінець XVIII – XIX ст.). К., 2011.
6. Бачинський А.Д. Задунайська Січ. 1775-1828. Одеса, 1994.
7. Велика війна 1914-1918 рр. і Україна. К., 2013.
8. Верменич Я. Південна Україна на цивілізаційному пограниччі. К., 2015.
9. Верстюк В. Ф. Українська Центральна Рада. К., 1997.
10. Вільшанська О. Повсякденне життя міст України кінця XIX-початку XX ст. К., 2009.
11. Водотика Т. Простір можливостей: Україна в добу заліза і пари. К., 2018.
12. Волковинський В.М. Україна у Кримській війні 1853-1856 рр. К., 2006.
13. Герлігі П. Одеса. Історія міста (1794-1914). К., 1999.
14. Гирич І. Українські інтелектуали і політична окремішність (середина XIX – початок XX ст.). К., 2014.
15. Гирич І. Формування модерної української нації: теорія і суспільні відносини (XIX – початок XX ст.). Тернопіль, 2014.
16. Гирич І. Сіячі. Українські інтелектуали, які пробудили ідею незалежності. К., 2023.
17. Грицак Я.Й. Нарис історії України: формування модерної української нації XIX -XX ст. К., 2019.
18. Грушевський М. Звичайна схема «руської історії» й справа раціонального укладу східного слов'янства. Твори. Т. 1. Львів, 2002. С. 75-82.
19. Гуйванюк М. Січовий рух у Галичині й Буковині (1900-1914). Чернівці 2009.
20. Гунчак Т. Україна: перша половина XX ст. Нариси політичної історії. К., 1993.
21. Донік О. Україна у складі двох імперій (остання чверть XVIII - перша половина XIX ст.). К., 2001.
22. Донцов Д. Історія розвитку української державної ідеї. К., 1991.
23. Журба О.І. Київська археографічна комісія, 1843-1921. К., 1993.
24. Історія Запорозької Січі. К., 2015.
25. Історія Русів. К., 1991.
26. Історія січових стрільців. К., 1992.
27. Історія української культури. Т.4. Кн.2. К., 2005.
28. Каппелер Андреас. Росія як поліетнічна імперія. Виникнення. Історія. Розпад. - Львів, 2005.
29. Катренко А.М. Український національний рух XIX століття. Частина I-II. К., 1998-1999..
30. Кирило-Мефодіївське Товариство. У 3-х т. К., 1990.
31. Когут Зенон. Російський централізм і українська автономія. Ліквідація Гетьманщини 1760-1830. К., 1996.
32. Колесник М.П. Історичне товариство Нестора-літописця та його вклад у розвиток історичної науки в Україні. УІЖ. № 5. 1995. С. 28-37.
33. Константінова В. Урбанізація: південноукраїнський вимір (1861-1904). Запоріжжя, 2010.
34. Коцур В.П., Коцур А.П. Історіографія історії України. Чернівці, 1999.
35. Кравченко В. Нариси з української історіографії епохи національного відродження (друга половина XVIII - середина XIX ст.). Харків, 1996.
36. Кравченко В.В. Поема вольного народу. "Історія Русів" та її місце в українській історіографії. Харків, 1996.

37. Кравчук М.В. Українські Січові Стрільці. Івано-Франківськ, 1998.
38. Крайній К.К. Історики Києво-Печерської Лаври XIX - початку XX століть. К, 2000.
39. Крижановська О. Таємні організації: масонський рух в Україні. К., 2010.
40. Лисяк-Рудницький І. Історичні есе. Т. 1 . К., 1994.
41. Литвин В.М. Україна: доба війн і революцій (1914-1920). К.,2003.
42. Маленко Л. Азовське козацьке військо (1828-1866). Запоріжжя, 2000.
43. Музичко О. Південна вісь Соборності: націєтворчі процеси в Українському Причорномор'ї. Одеса 2015.
44. Нікітін Ю.О. Пореформенні міста Полтавської, Харківської та Чернігівської губерній у другій половині XIX ст.: історичні аспекти самоврядування. Вінниця, 2014.
45. Орлик В.М. Податкова політика Російської імперії в дореформений період. Кіровоград, 2007.
46. Портнова Т. Міське середовище і модернізація: Катеринослав середини XIX – початку XX ст. Дніпропетровськ, 2008.
47. Реєнт О.П. Україна в імперську добу (XIX – початок XX ст.). К.,2003.
48. Сарбей В.Г. Національне відродження України. Україна крізь віки: Т. 9. К., 1999.
49. Самостійна Україна. Збірник програм українських політичних партій початку XX ст. Тернопіль, 1991.
50. Світленко С.І. Народництво в Україні 60-80-х років XIX ст. Дніпропетровськ, 1999.
51. Сухий О.М. Національна ідея в програмах та діяльності українських політичних партій Галичини (кінець XIX - початок XX ст.). Львів, 1998.
52. Тарасенко Ольга. Становлення та розвиток історичної освіти і науки у Київському університеті у 1834-1884 рр. К., 1995.
53. Турченко Ф. Г. Микола Міхновський: життя і слово. К., 2006.
54. Українська культура. Лекції за редакцією Дмитра Антоновича. К., 1993.
55. Українські січові стрільці. 1914-1920. Львів, 1991.
56. Філінюк А.Г. Правобережна Україна наприкінці XVIII – початку XIX ст. К., 2013.
57. Шандра В.С. Генерал-губернаторства в Україні XIX – початок XX ст. К., 2005.
58. Шаров І. Сто видатних імен України. К., 1999.
59. Шляхов О.Б. Україна на шляху до індустріального суспільства. Дніпропетровськ, 2010.
60. Щербак М.Г., Щербак Н.О. Національна політика царизму на Правобережній Україні (друга половина XIX – початок XX ст.). К., 1997.

Англомовна література:

1. Bilenky S. Imperial Urbanism in the Borderlands. Kyiv, 1800–1905. Toronto: University of Toronto Press, 2017. 512 pp. <https://doi.org/10.3138/9781487513825>
2. Magocsi P. R. History of Ukraine: The Land and Its Peoples (2nd ed.). Toronto: U of Toronto, 2010.
3. Meir N. Kiev, Jewish Metropolis: A History, 1859-1914 (The Modern Jewish Experience). Bloomington: Indiana University Press, 2010. 424 pp. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Natan_M_Meir/Kiev_Jewish_Metropolis_A_History_1859-1914_anhl/
4. Subtelny O. Ukraine. A History. Toronto: University of Toronto Press, 2009. 784 p. URL: <https://diasporiana.org.ua/istoriya/11408-subtelny-o-ukraine-a-history/>
5. Aleksei I. M. The Ukrainian Question: The Russian Empire and Nationalism in the Nineteenth Century, Budapest, Central European University Press, 2003. 306 p. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Miller_Oleksii/The_Ukrainian_Question_Russian_Nationalism_in_the_19th_Century_anhl.pdf
6. Badem C. The Ottoman Crimean War (1853–1856). *The Ottoman Empire and its Heritage. Politics, Society and Economy*. Volume: 44. Leiden: Brill, 2010. 432 p. URL:

https://library.oapen.org/bitstream/handle/20.500.12657/38173/9789004190962_webready_content_text.pdf?sequence=1&isAllowed=y

7. Gelina Harlaftis, Victoria Konstantinova, Igor Lyman, Anna Sydorenko and Eka Tchoidze (eds). *Between Grain and Oil From the Azov to the Caucasus: The Port-Cities of the Eastern Coast of the Black Sea, Late 18th – Early 20th Century*. Rethymnon, Crete. 2020.

8. Ресурси Інтернету:

Інститут історії України НАН України. Історіографічні дослідження в Україні. URL:

<http://www.history.org.ua/indexold.php?urlcrnt=JournALL/select.php&seriaName=historiograf/>

Чтиво. Електронна бібліотека. Історична література. URL:

<http://chtyvo.org.ua/genre/istorychna/books/>